

2. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. Т. 2 / [С.В. Ківалов та ін. (ред.)]. – О. : Юридична література, 2003. – 558 с.
3. Русу С. Історія розвитку деліктних зобов'язань в Україні / С. Русу // Право України. – 2001. – № 2. – С. 120–123.
4. Історія держави і права України : [хрестоматія / за ред. О.О. Шевченка]. – К. : Вентурі, 1996. – 224 с.
5. Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: східна традиція / Є.О. Харитонов. – Одеса : Юридична література, 2000. – 260 с.
6. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743. – К., 1997. – 547 с.

НОВІКОВА Н. А.,

суддя

(Господарський суд Харківської області)

УДК 347.91:347.943

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СВІДКА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті автором розкривається сутність та поняття свідка як учасника цивільного процесу. Звертається увага на необхідність відмежування ознак свідка від ознак показань свідка в цивільному процесі. У якості висновку, виходячи із властивостей свідка цивільного процесу, дається його авторське визначення.

Ключові слова: свідок, цивільний процес, властивості, сутність, дефініція.

В статті автором розкривається сутність і поняття свідателя як учасника гражданского процесса. Обращается внимание на необходимости отграничения признаков свидетеля от признаков показаний свидетеля в гражданском процессе. В качестве заключения, исходя из свойств свидетеля гражданского процесса, дается его авторское определение.

Ключевые слова: свидетель, гражданский процесс, свойства, сущность, дефиниция.

In this article the author reveals the essence of the concept and witness as a member of civil procedure. Attention is drawn to the necessity of separating the witness signs of signs of witness testimony in civil proceedings. As a conclusion, based on the properties witness the civil process, given its authors definition.

Key words: witness, civil process, properties, essence, definition.

Вступ. Визначаючи систему ознак, що притаманна свідкам, треба виходити із того, що ця система повинна характеризувати власне свідка як учасника цивільного процесу, а не його показання як засіб доказування. Проте науковці доволі часто це плутають, визначаючи властивості об'єкта дослідження: замість ознак свідка вони вказують на ознаки, що притаманні показанням свідка [1, с. 184]. Подібних підходів, де зміщується акцент із суб'єкта на висловлювану ним інформацію, у доктрині цивільного процесу вистачає. Але це закономірний результат не дуже вдалої законодавчої дефініції свідка (ч. 1 ст. 50 ЦПК України).

Дослідженням ознак свідка в цивільному процесі займалися багато науковців, таких як О.В. Баулін, В.В. Комаров, В.В. Молчанов, І.В. Решетнікова, М.К. Треушніков, С.Я. Фурса тощо.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності свідка через призму аналізу системи його ознак, що характеризують свідка як учасника цивільного процесу та дають можливість відмежувати його від інших учасників процесу.

Результати дослідження. Визначаючи ознаки свідка, а не його показань, слід відштовхуватися від можливостей особи правильно сприймати, зберігати та висловлювати сприйняту ним інформацію. Зрештою, потрібно зосередитися на аналізі джерела інформації, а не самої інформації та тієї процесуальної форми, в якій вона виражається. Недоліки джерела інформації однозначно відобразяться на самій інформації.

На нашу думку, свідка повинна характеризувати така система ознак: а) свідком може бути тільки фізична особа; б) свідок повинен мати такий фізичний та психічний розвиток, який дає йому можливість правильно сприймати обставини та/або висловлюватись про них; в) свідок повинен володіти інформацією, необхідною для вирішення справи; г) свідок не повинен мати юридичної заінтересованості у результатах розгляду справи; г) свідок сприймає обставини справи безпосередньо або опосередковано; д) сприйняття обставин справи свідка не пов'язано з її розглядом; е) залучення особи в якості свідка у цивільну справу на підставі ухвали суду.

Варто вказану систему ознак розглянути більш детально, аналізуючи її зміст, розкриваючи не тільки її значення для свідка як учасника процесу, але й її взаємодію з показаннями свідка як засобом доказування.

1. Свідком може бути тільки фізична особа. Безпосередньо чинний ЦПК України про те, що свідком має бути тільки людина, нічого не говорить. Визначаючи свідка, він тільки вказує, що ним може бути «кожна особа» (ст. 50 ЦПК України). Але з формально-логічного, граматичного та системного аналізу норм ЦПК України, які стосуються правового статусу свідка, випливає, що мова ведеться виключно про фізичну особу. Зокрема, це випливає із можливості притягнення свідка до кримінальної відповідальності (ст. 50 ЦПК України), з вимоги щодо достатнього рівня фізичного та психічного розвитку свідка (ст. 51 ЦПК України) тощо. Ця ознака раніше в доктрині цивільного процесу виділялася [1, с. 183].

Проте свідком може бути не просто фізична особа, а тільки особа, яка чітко індивідуалізована. Історико-правовий матеріал щодо інституту показань свідка в цивільному процесі показав, що раніше існувала можливість посилатися на невизначене коло свідків, які можуть підтвердити певні обставини справи («повальний обшук», «допит окольних людей»). Наразі всі свідки заявляються у справу поіменно. Зокрема, це випливає із реквізитів заяви про виклик свідка (ст. 136 ЦПК України).

Значення цієї ознаки в правовому статусі свідка є важливим, оскільки не всі учасники цивільного процесу повинні виступати в якості фізичної особи. Існує можливість залучення юридичної особи до участі у справі в якості сторони, третьої особи, заявника тощо, тоді як всі «інші учасники процесу» (особи, які сприяють розгляду справи) повинні бути виключно фізичними особами (секретар судового засідання, спеціаліст, експерт, перекладач тощо). Єдиний виняток становлять особи, які володіють письмовими або речовими доказами. Ними можуть бути також юридичні особи.

Також ця ознака взаємопов'язана із показаннями свідка як засобом доказування. Справа у тому, що за джерелом походження всі судові докази поділяють на особисті та речові (інколи виділяють змішані, куди зараховують висновок судового експерта) [2, с. 119]. Показання свідків зараховують до особистих судових доказів, оскільки вони виходять від людини, яка виступає джерелом їх походження. А все це, у свою чергу, впливає на порядок їх залучення у справу, дослідження та оцінку.

2. Свідок повинен мати такий фізичний та психічний розвиток, що дає йому можливість правильно сприймати обставини та/або висловлюватись про них. Фізичний розвиток людини вказує на наявність у неї залежно від віку певного набору морфологічних та функціональних ознак організму (зорове сприйняття, слухове сприйняття тощо). Психічний роз-

виток пов'язується із розвитком психічних процесів та психічних властивостей особистості під впливом навчання та виховання.

Як фізичний, так і психічний розвиток залежить від такого фактору, як вік людини: чим він більший, тим ступінь їх розвитку вищий. А це, свою чергу, дає змогу особі правильно сприймати навколишній світ та все, що навколо неї відбувається. Отже, онтогенез людини безпосередньо впливає на її гносеологічні процеси, даючи їй можливість робити судження або умовиводи.

Чинний ЦПК України не висуває щодо особи, яку залучають у якості свідка, певних вікових рамок. Головний акцент робиться на тому, щоби особа могла «правильно сприймати обставини справи» (ст. 51 ЦПК України). «Правильно» – це так, як вони були насправді, тобто як вони проходили в об'єктивній реальності. Але це не означає, що суддя викличе в якості свідка дитину, яка нездатна розмежувати вигадки (наприклад казку) від дійсності, оскільки її інформація буде недостовірною. Правильне сприйняття зовнішнього світу настає із досягненням людиною визначеного рівня розвитку. Ось чому раніше існував мінімальний та максимальний вік для осіб, що викликалися як свідки у справі.

Окремі науковці стверджують, що дана ознака свідка в зарубіжному цивільному процесі називається «компетентність». Вона показує здібність особи сприймати події, пам'ятати їх та давати про них правдиві показання в суді [1, с. 184].

Певний рівень психофізіологічного розвитку людини, що викликається в якості свідка, визнається не всіма науковцями. Так, В.В. Молчанов, описуючи систему ознак свідка, вказує, що «свідком може виступати будь-яка особа незалежно від віку, психічного та фізичного стану...» [3, с. 226]. З такою позицією автора важко погодитися, навіть якщо виходити з формулювань у ЦПК РФ щодо відсутності заборони викликати в якості свідка тих осіб, які не мають достатнього рівня фізичного та психічного розвитку. Сенсу досліджувати показання таких осіб немає, оскільки ними суд не зможе обґрунтувати судові рішення.

Але, як виявляється, подібна точка зору є далеко не новою для науки цивільного процесу. Ще у 1912 р. І.Є. Енгельман стверджував, що здатність до свідчення має бути визнана за всіма особами без винятків. До початку допиту у суду не має достатніх підстав усувати від свідчення малолітніх осіб, душевнохворих, оскільки вказані фактори суд повинен врахувати при оцінюванні їх показань [4, с. 302–303]. Проте, очевидно, тут мова йде не стільки про допуск всіх осіб до свідчення, скільки про презумпцію (виділено нами – *Авт.*) здатності всіх осіб надавати свідчення.

Подібна презумпція у чинному ЦПК України не зафіксована. Але опосередковано на її існування вказує той факт, що у випадку сумніву в здатності особи правильно сприймати обставини цивільної справи (не обов'язково це можуть бути тільки психічні вади; ними можуть бути і фізичні, наприклад зорове сприйняття свідка-очевидця), є можливість призначити з цього приводу судову експертизу. Отже, наявність певного психофізіологічного рівня розвитку особи, що викликається у якості свідка, може бути оспорена.

Слід сказати, що певний психофізичний рівень розвитку людини має значення не тільки для сприйняття справи, але і для надання нею свідчень. Як вказується у ст. 51 ЦПК України, «або давати показання».

Значення цієї ознаки для характеристики свідка доволі важливе: відсутність здатності до свідчення не дає можливості викликати особу в справу у якості свідка. У багатьох випадках суд це може встановити сам, без проведення судової експертизи (занадто мала дитина, особа є недієздатною тощо).

Взаємодія певного психофізичного рівня розвитку свідка з його показаннями буде проявлятися при оцінюванні інформації, яка вилучається від свідка. Крім того, дана ознака опосередковано пов'язана з такою ознакою показань свідка, як те, що інформація повинна стосуватися фактичних обставин справи. Юридичні факти – це певні дії або події, а свідок повинен мати здатність їх фіксувати, зберігати та правильно про них висловлюватись.

3. Свідок повинен володіти інформацією, необхідною для вирішення справи. Відповідно до ст. 50 ЦПК України свідком є не будь-яка особа, а тільки та, яка знає про «будь-які об-

ставини, які стосуються справи». Цю ознаку як визначальну для свідка виокремлюють майже всі науковці у цивільному процесі, як вітчизняні, так і зарубіжні [5, с. 122; 6, с. 42; 7, с. 233]. Разом із тим, окремі науковці заперечують її наявність. Так, І.Є. Енгельман вказує, що «до допиту неможливо визначити, чи знає ця особа що-небудь істотне по спірній обставині» [4, с. 302]. Тому здатність до свідчення має бути визнана за всіма особами. Якщо при аналізі попередньої ознаки вказаний автор апелював до психофізіологічних здібностей особи, то тут він уже звертається до змісту доказової інформації. Але з такою позицією погодитися не можна, оскільки, по-перше, існує спілкування сторони справи зі свідком до його виклику в суд, а по-друге, в наш час існує таке поняття, як попередня оцінка судових доказів, у тому числі й показань свідків. Інша річ, що вона, як правильно вказує В.Д. Андрійцьо, презюмується. Так, «попередня оцінка доказів, як правило, презюмується, тому що слова сторін, які ставлять перед судом вимогу, наприклад, викликати певних свідків для підтвердження того чи іншого факту, не перевіряються, бо немає спілкування із самим свідком» [8, с. 37].

Таким чином, така ознака, як володіння інформацією, що має значення для справи, повинна виділятися в системі тих ознак, які характеризують процесуально-правовий статус свідка в цивільному процесі.

Вище ми говорили, що ця ознака стосується не тільки свідка, але і його показань, для яких вона трансформується у такий критерій їх оцінки, як належність. На нашу думку, у цьому випадку виправдано говорити про існування спільної конститутивної ознаки як для свідка, так і для показань свідка. Справа у тому, що володіння інформацією, яка має значення для справи, виступає умовою допуску особи до справи в якості свідка (тобто нам потрібно залучити в процес джерело інформації), але в подальшому ця ознака трансформується в критерій оцінки цієї інформації, виходячи із предмету доказування.

Значення цієї ознаки, як і попередньої, доволі важливе, оскільки вона враховується при вирішенні питання допуску особи в якості свідка у справу. Так, серед реквізитів заяви про виклик свідка має міститися вказівка про те, які обставини справи свідок зможе підтвердити (ст. 136 ЦПК України).

Ця ознака також характеризує не тільки свідка, але і його показання, впливаючи на їх оцінку. Проте, якщо попередня ознака пов'язувалася з таким критерієм їх оцінки, як достовірність, то ця стосується належності показань свідка.

4. *Свідок не повинен мати юридичної заінтересованості у результатах розгляду справи.* Аналізуючи різноманітні дефініції свідка, ми показували, як з еволюцією інституту показань свідка міняються погляди науковців щодо характерних ознак свідка. Якщо дореволюційні вчені вказували, що свідок повинен бути просто не зацікавлений у справі (стороння особа), оскільки існувала можливість відводу свідка (наприклад, був родичем сторони справи), то радянські та сучасні науковці уточнюють цю ознаку, вказуючи, що не повинно бути тільки юридичної заінтересованості в результатах розгляду справи [9, с. 103; 10, с. 31].

Зміст цієї ознаки свідка по-різному аналізується в доктрині цивільного процесу. Одні науковці вважають, що свідок не повинен мати юридичної зацікавленості у справі, бо не є учасником спірних матеріальних відносин, які є предметом розгляду у цій справі [11, с. 376; 12, с. 235]. Зокрема, як вказує М.К. Треушніков, «оскільки свідок не виступає учасником матеріально-правових відносин, він відрізняється від осіб, які беруть участь у справі, тим, що не має юридичної заінтересованості у вирішенні справи» [13, с. 172]. Аналогічним чином пише В.В. Молчанов: «юридична незаінтересованість як ознака свідка проявляється в тому, що особи не є суб'єктами матеріально-правових відносин, з приводу яких виник спір» [3, с. 226]. Інші вважають, що юридична незаінтересованість свідка повинна проявлятися в тому, що свідок не повинен займати в цивільній справі статусу сторони, третьої особи, прокурора та представника органу управління [14, с. 557]. Треті в якості окремих ознак вказують на відсутність юридичної заінтересованості (матеріально-правової та процесуальної) та відсутність матеріально-правових відносин з особами, які беруть участь у справі [1, с. 184]. Четверті юридичну незацікавленість свідків пов'язують із відсутністю у них матеріально-правової та процесуально-правової зацікавленості у результатах вирішення справи [15, с. 107].

Для того, щоби розібратися з цією ознакою свідків, слід визначитися із тим, що таке юридичний інтерес (зацікавленість) як кваліфікуюча ознака певної групи учасників цивільного процесу, зокрема осіб, які беруть участь у справі. Матеріально-правовий інтерес (зацікавленість) «розуміється як відношення до цивільної справи, де рішення у ній буде безпосередньо впливати на матеріальні права та обов'язки, а також законні інтереси учасників цивільного процесу» [16, с. 79]. Цей вид інтересу характерний для сторін та третіх осіб, заявників в окремому провадженні. Процесуально-правова зацікавленість (зацікавленість) «виражається у тому, що окремі суб'єкти з групи «осіб, які беруть участь у справі» зацікавлені у винесенні рішення по цивільній справі. Але їх зацікавленість не базується на необхідності захисту своїх суб'єктивних матеріальних прав, свобод та інтересів» [16, с. 80].

Отже, важливе значення для характеристики свідка як учасника процесу є відсутність у нього необхідності в захисті своїх матеріальних прав, свобод та інтересів у справі, а також відсутність необхідності здійснювати такий захист щодо іншої особи. Визначальним тут буде його відношення до рішення у справі, те, що воно ніяким чином не вплине на його права та обов'язки стосовно сторін справи, а не його участь чи неучасть в матеріальних відносинах, що є предметом судового розгляду. Так, третя особа без самостійних вимог також не є учасником матеріальних відносин, які вивчає суд для вирішення справи (наприклад, водій службового авто, яке завдало шкоди певній особі), але вона має матеріально-правовий інтерес, оскільки рішення у справі вплине на її права та обов'язки щодо тої сторони, на боці якої вона бере участь.

У контексті відсутності у свідка матеріально-правової та процесуальної зацікавленості в результатах вирішення цивільної справи цікавим буде аналіз «дивної» в Україні судової практики, коли дитину залучають у якості свідка в деяких сімейних спорах, які явно стосуються захисту її матеріальних прав та інтересів (наприклад, при вирішенні спору між батьками щодо визначення місця проживання дитини [17], при стягненні аліментів на дитину [18] тощо). Так, якщо подається позов про стягнення аліментів на дитину, то сторонами справи визнаються батьки, оскільки аліменти стягуються з одного батька і є власністю другого, з яким мешкає дитина (ст. 179 СК України). Але якщо подивитися на цю ситуацію з точки зору ознак свідка, то дитина, по-перше, виступає учасником спірних матеріальних відносин, зокрема аліментних відносин, а по-друге, вона безпосередньо зацікавлена у вирішенні справи, оскільки піднімається питання про захист її суб'єктивного матеріального права на утримання. Чому вона повинна залучатися в якості свідка, а не позивача по справі, автору невідомо. І це при тому, що в іншій ситуації, де ставиться питання про стягнення аліментів, дитина визнається позивачем, що діє через свого законного представника: адміністрація закладу, де перебуває дитина, має право пред'явити до обох батьків позов в інтересах дитини, оскільки виконує функції опікуна та піклувальника згідно зі ст. 245 СК України (п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів») [19]. Цікаво те, що подібна судова практика в Україні вже давно є усталеною.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, ця ознака свідка – відсутність юридичної зацікавленості в результатах вирішення справи – не є універсальною? На нашу думку, з ознакою все гаразд, її універсальний характер не повинен бути порушений. Слід міняти підходи щодо визначення процесуального статусу дитини при розгляді судом спорів, які прямо чи опосередковано стосуються її прав та інтересів. Це більш очевидна відповідь на цю ситуацію. Дитина повинна брати участь у справах не як свідок, а як позивач чи третя особа (зокрема, коли батьки визначають місце проживання дитини, то від вирішення цього питання буде залежати право дитини на спілкування з батьком, що буде мешкати від неї окремо).

Отже, відсутність матеріально-правової або процесуальної зацікавленості проводить чітку лінію між свідком та особами, які беруть участь у розгляді справи. Ця ознака впливає на визначення правового статусу особи: наявність юридичної зацікавленості в результатах вирішення справи не дає можливості залучати її в справу в якості свідка. Її слід залучати в інакшій процесуальній іпостасі, де зроблені повідомлення про обставини цивільної справи не будуть розглядатися в якості такого засобу доказування, як показання свідка.

Але окрім юридичної заінтересованості свідок може мати особисту, неюридичну заінтересованість, викликану родинними відносинами, дружніми чи ворожими стосунками і т. д. Свого часу така зацікавленість була би перепорою для допуску особи до свідчення. Але наразі чинний ЦПК України дозволяє допитувати таких осіб, зобов'язуючи суд враховувати такі відносини зі стороною справи при оцінюванні показань свідка. Детальніше неюридичну зацікавленість розглянемо в наступних підрозділах роботи, де будемо аналізувати коло осіб, яких не допускають або можуть не допустити до свідчень чи оцінювання показань свідка.

5. *Свідок сприймає обставини справи безпосередньо або опосередковано.* Спосіб сприйняття свідком обставин цивільної справи свого часу був визначальним: на протязі тривалого проміжку часу свідком визнавалася тільки особа, яка особисто сприймала певні факти, тобто була очевидцем чогось. Але в ХХ ст. ситуація щодо цього міняється: свідком може бути визнана особа, яка отримала інформацію про обставини справи з інших джерел. Причому необов'язково це мають бути інші люди. Джерелом інформації можуть виступати письмові докази [2, с. 129].

Безпосереднє сприйняття інформації перетворює показання свідка на первісний доказ, тоді як опосередковане сприйняття ним інформації робить їх похідним доказом.

Ця ознака свідка впливає на іншу ознаку, якою характеризуються показання свідка, що не особисто сприймав обставини справи: він повинен вказати на джерело своєї поінформованості (ст. 63 ЦПК України).

Коли свідок сприймає інформацію безпосередньо, то між подіями та діями, що перед ним відбуваються, немає іншого джерела інформації, а відтак немає загрози її спотворення чи неправильного прийняття. Ось чому при всіх рівних умовах перевага повинна віддаватися тим показанням свідків, які сприймали інформацію особисто.

Таким чином, спосіб формування у свідка інформації, тобто яким чином він її сприймав, має важливе значення при оцінюванні його показань.

6. *Сприйняття обставин справи свідком не пов'язано з її розглядом.* Свідок як сторінка до сторін справи особа була очевидцем певних дій чи подій або інакшим чином про них дізналася не у зв'язку із необхідністю підтверджувати в майбутньому певні обставини справи. Як правильно вказує М.К. Треушніков, свідок (на відміну від експерта, який сприймає доказову інформацію після того, як йому це поручить суд, і в результаті цілеспрямованого спеціального дослідження жодних досліджень не проводить) стає носієм інформації про факти саме в результаті збігу обставин, внаслідок чого він попадає в які-небудь відносини із фактами, що сприймаються [13, с. 172].

Але тут слід зауважити, що доволі часто свідкам певні обставини справи розказують самі сторони, просячи їх підтвердити це в судовому засіданні. У таких випадках суду слід чітко вияснити, при якій ситуації свідку стали відомі ті або інші факти, оскільки це, звичайно, буде впливати на подальшу оцінку зроблених ними показань.

Ця ознака, як і попередня, вказує на процес формування у свідка інформації з обставин справи. Аналіз цього процесу, тобто вияснення, яким чином та при яких умовах особі стала відома певна інформація, буде мати значення для її подальшої оцінки.

7. *Залучення особи в якості свідка у цивільну справу на підставі ухвали суду.* Цю ознаку як визначальну в процесуально-правовому статусі свідка виділяє небагато науковців. Так, В.В. Молчанов правильно вказує, що особа стає свідком тільки в тому разі, якщо вона в такому процесуальному статусі буде визнана судом. Суд вправі відмовити в залученні громадянина у процес в якості свідка у зв'язку із тим, що обставини, інформацію по яких він може повідомити, не відносяться до справи. а також у зв'язку із недопустимістю показань свідка для встановлення певних обставин [3, с. 227] (наприклад, факту укладення правочину, для якого вимагалася письмова форма).

Виокремлення цієї ознаки важливо, оскільки визначальним для цивільного процесу виступає так звана його двосуб'єктна структура, коли виникнення, зміна та припинення правовідносин відбувається за обов'язкової участі суду та якогось учасника процесу. Жодних процесуальних відносин у рамках цивільного процесу поза контролем суду не відбувається.

Суд повинен у цивільній справі контролювати все, оскільки він несе відповідальність за судові рішення по ній. Саме тому чинне законодавство надає йому для цього певні процесуальні можливості. Однією із таких можливостей є право суду вирішувати, допускати певних осіб у якості свідків у справу чи ні.

Право допуску свідків у справу є виключним правом суду, а сторони та інші зацікавлені суб'єкти можуть тільки ініціювати вирішення цього питання судом. Проте кінцеве рішення у справі із цього приводу буде приймати тільки суд. Таким чином, суд буде визначати, чи має особа здатності до свідчення в цивільній справі, чи вона не повинна бути допущена до них.

Вказана ознака, на перший погляд, ніби стосується «технічної сторони» допуску свідка у справу, але вона важлива, оскільки показує суб'єкта, який приймає рішення щодо появи чи непояви в цивільному процесі такого засобу доказування, як показання свідка.

Висновки. Таким чином, якщо виходити з аналізу вищевказаних ознак свідка в цивільному процесі, можна запропонувати таку його дефініцію: свідок – це юридично не зацікавлена фізична особа, яка правильно (безпосередньо чи опосередковано) сприймала інформацію у справі, в яку залучена на підставі ухвали суду, та має здатність про неї висловлюватись.

Список використаних джерел:

1. Решетникова И.В. Доказывание в гражданском процессе : учеб. практ. пособие для магистров / Решетникова И.В. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Изд-во Юрайт ; ИД Юрайт, 2014. – 527 с.
2. Цивільне процесуальне право України: навчальний посібник / [Бичкова С.С., Бобрик В.І., Ізарова І.О. та ін.]; За заг. ред. С.С. Бичкової. – [2-ге вид., доповн. і переробл.]. – К. : Атіка, 2007. – 404 с.
3. Молчанов В.В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве: учебное пособие / Молчанов В.В. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2012. – 360 с.
4. Энгельмань И.Е. Курсь русскаго гражданскаго судопроизводства / Энгельмань И. Е. – [издание третье, испр. и доп.] – Юрьев: Тип. К. Маттисена, 1912. – 632 с.
5. Тертышников В.И. Гражданский процесс: конспект лекций / Тертышников В.И. – [3-е издание, исправленное. и дополненное]. – Харьков: Фирма «Консум», 2005. – 248 с.
6. Васильев С.В. Деликтное судопроизводство (Судопроизводство о возмещении вреда): учебное пособие / Васильев С.В. – [Издание второе]. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – 448 с.
7. Гражданский процесс. Учебник / [Вершинин А.П., Кривоносова Л.А., Новиков Е.Ю., Полудняков В.И. и др.]; под ред. В.А. Мусина, Н.А. Чечиной, Д.М. Чечота. – [Издание третье, переработанное и дополненное]. – М. : ПБОЮЛ Гриженко Е. М., 2000. – 544 с.
8. Андрійцьо В.Д. Докази як об'єкт збору на етапі збирання доказів у цивільному процесі / В.Д. Андрійцьо // Право і суспільство. – 2013. – № 4. – С. 33–38.
9. Гражданский процесс: учебник / Под ред. д. ю. н., проф. А.Г. Коваленко, д. ю. н., проф. А.А. Мохова, д. ю. н., проф. П.М. Филиппова. – М. : Юридическая фирма «КОНТРАКТ», ИНФРА-М., 2008. – 448 с.
10. Логінов О.А. Цивільний процес України: навч. посіб. / О.А. Логінов, О.О. Штефан. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 368 с.
11. Курс цивільного процесу : підручник / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.]; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
12. Гражданский процесс: учебник / Отв. ред. проф. В.В. Ярков. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 720 с.
13. Треушников М.К. Судебные доказательства / Треушников М.К. – М. : ОАО Издательский дом «Городец», 2004. – 272 с.
14. Осокина Г.Л. Курс гражданского судопроизводства России. Общая часть: учебное пособие / Осокина Г.Л. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. – 616 с.
15. Бегичев А.В. Основные требования, предъявляемые к свидетелю в гражданском судопроизводстве / А.В. Бегичев // Человек: преступление и наказание. – 2011. – № 4 (75). – С. 106–110.

16. Немеш П.Ф. Юридичний інтерес як кваліфікуюча ознака групи осіб, які беруть участь у справі / П.Ф. Немеш // Судова апеляція. – 2011. – № 4. – С. 78–81.
17. Ухвала Ульяновського районного суду Кіровоградської області від 6 вересня 2016 р. у цивільній справі № 402/428/16-ц // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61707072>.
18. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 5 березня 2015 р. у цивільній справі № 127/25456/14-ц // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47691307>.
19. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 3 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>.

ХОДЄЄВА Н. В.,
викладач кафедри
цивільного права і процесу
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 347.122

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО СТАН СВОГО ЗДОРОВ'Я

У статті розглядаються проблемні питання стосовно визначення юридичних осіб як суб'єктів права на інформацію про стан свого здоров'я.

Ключові слова: суб'єкт права, юридична особа, інформація, стан здоров'я, правовідносини, особисті немайнові права, заклади охорони здоров'я.

В статье рассматриваются проблемные вопросы относительно определения юридических лиц как субъектов права на информацию о состоянии своего здоровья.

Ключевые слова: субъект права, юридическое лицо, информация, состояние здоровья, правоотношения, личные неимущественные права, учреждения здравоохранения.

The article deals with issues concerning the definition of legal entities as of right to information about their health.

Key words: legal entity, legal person, information, health, legal, moral rights, health care.

Вступ. У зв'язку з реформуванням цивільного законодавства України в юридичну практику запроваджуються нові інститути й категорії та переглядаються ті, що вже застосовувались. У силу взаємозв'язку і взаємообумовленості зміна в правовому регулюванні однієї частини суспільних відносин веде до зміни інших. Визнання в ст. 42 Конституції України [1] за кожною особою права на підприємництво зумовило розвиток організацій, зокрема тих,

